

ΜΕΓΑΛΗ
ΟΡΘΟΔΟΞΗ
ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ
ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ

ΤΟΜΟΣ 3

Άνσελμος - Βαρθολομαίος άγιος

Μια λαογραφική ανάγνωση του «Πηδαλιού» των Αγαπίου ιερομονάχου και Νικοδήμου Αγιορείτου, Αθήνα: Αναγνώστου 2006· Βαρβούνης, Μ.Γ., Λαϊκές θρησκευτικές τελετουργίες στην Ανατολική και τη Βόρεια Θράκη, Αθήνα 2010.

Αντιθάλεια. Ο Άρειος για να διαδώσει ευχερέστερα τις αριετικές διδασκαλίες του συνέγραψε σύγγραμμα σε πεζό και ποιητικό λόγο με τον τίτλο *Θάλεια*, αποσπάσματα του οποίου διέδωσε κυρίως ο Μ. Αθανάσιος και ο Μάρκελλος Αγκύρας. Ο Μ. Αθανάσιος σημειώνει ότι ο Άρειος μιμήθηκε τα βακχικά και ορχικά άσματα του Αιγυπτίου ποιητή Σωτάδη και αποκαλεί το έργο «Ευαγγέλιο των Αρειανιζόντων». Στη γενικότερη προσπάθεια πολλών αριετικών, οι οποίοι εκμεταλλευόμενοι τα στοιχεία της φωνητικής ψαλμωδίας (λόγο, μέλος, ρυθμό) προσπάθησαν να μεταδώσουν τις δοξασίες τους με προφανείς θεολογικές, εκκλησιαστικές και ανθρωπολογικές διαστάσεις, οι Πατέρες της Εκκλησίας αντέταξαν ύμνους με ορθόδοξο περιεχόμενο. Πρώτη «αντιθάλεια», αποτέλεσε κατά τον Pitra, η εισαγωγή του όσματος στη Θεία Λειτουργία από την Εκκλησία της Αλεξάνδρειας. Η «Οκτώπχος» του Ιωάννου Δαμασκηνού αποτελεί ύψιστη στιγμή και συνισταμένη αυτής της πατερικής προσπάθειας. Τούτο υποδηλώνει και η προσφυής επινομοσία της ως «Θάλεια των Ορθοδόξων» ή «Αντιθάλεια». Α.ΓΛΑ.

Βιβλιογραφία:
 ΘΗΕ 2 (1963) 867· Krumbacher, K., *Ιστορία της Βυζαντινής λογοτεχνίας*, τ. 2, μφ. Γ. Σωτηριάδης, Αθήνα: Σακελλαρίου 1897 (φωτ. ανατ. Αθήνα: Β. Γρηγοριάδης 1974)· Κορακίδης, Α., *Βυζαντινή υμνογραφία*, τ. 3, Αθήνα: ιδιωτ. έκδ. 2006· Μπτοάκης, Κ., *Βυζαντινή υμνογραφία. Από την εποχή της Καινής Διαθήκης έως την Εικονομαχία*, Αθήνα: Γρηγόρης 1986· Pitra, J., *Hymnographie de l'Église grecque*, Rome: Imprimerie de la Civiltà cattolica 1867· Σάθας, Κ.Ν., *Κρητικός θέατρον ή συλλογή ανεκδότων και αγνώστων δραμάτων μετά ιστορικής εισαγωγής περί του παρά βυζαντινούς θεάτρους*, Βενετία: «Φοίνιξ» 1878.

Αντίζευξη. Τροπάρια κατ' αντιζευξη. Τροπάρια κατ' αντιζευξη ή κατ' αντιζυγία καλούνται οι ύμνοι οι οποίοι, κατά την ποιητική τους δομή, αποτελούνται από δύο ημιστροφία, το καθένα εκ των οποίων ακολουθεί τον τύπο δύο δίστιχα + επιμελώδημα, με ή χωρίς κατακλείδα. Π.χ. Στο τροπάριο «Τον Νυμφίον αδελφοί αγαπήσωμεν», η δομή κατ' αντιζευξη εικονίζεται στο σخ. 1. Κ.ΚΑ.

Α' Ημιστροφή:	
Α' Δίστιχο:	Τον νυμφίον // αδελφοί αγαπήσωμεν, τας λαμπάδας // εαυτών ευτρεπίσωμεν,
Α' Επιμελώδημα:	εν αρεταίς εκλάμποντες και πίστει ορθή,
Β' Ημιστροφή:	
Β' Δίστιχο:	ίνα ως αι φρόνιμοι // του Κυρίου παρθένοι, έτοιμοι εισέλθωμεν // συν αυτώ εις τους γάμους,
Α' Επιμελώδημα:	ο γαρ νυμφίος δώρον ως Θεός,
Κατακλείδα:	πάσι παρέχει τον άφθαρτον στέφανον.

Σχήμα 1

Βιβλιογραφία:
 Παλαιολόγος, Γ.Π., «Περί των μέτρων και του ρυθμού των Εκκλησιαστικών Τροπαρίων», Παράρτημα ΕΑ 6 (1907) 150-199.

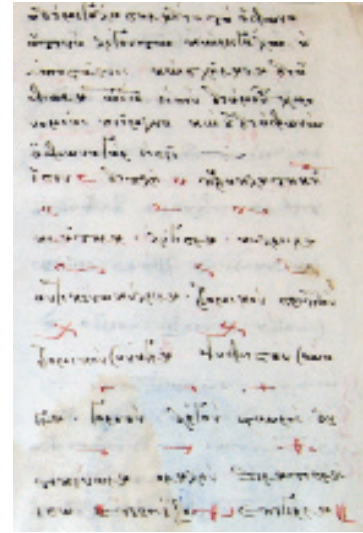
Αντιζυγία. Τροπάρια κατ' αντιζυγία. Βλ. Αντίζευξη. Τροπάρια κατ' αντίζευξη.

Αντικενωκύλισμα. Ένα από τα σαράντα «μεγάλα σημάδια, άτινα λέγονται μεγάλα υποστάσεις και σχήματα» (το έβδομο, στη σειρά, κατά τις βυζαντινές και μεταβυζαντινές Προθεωρίες των μουσικών χειρογράφων) της Μέσης Πλήρους Βυζαντινής Σημειογραφίας (1177-1670 περίπου). Επρόκειτο για άφωνο σημείο, συνδυασμός των σημαδίων αντικένωμα και κύλισμα, το οποίο υπήρχε «διά μόνης χειρονομίας, και χρoσίμευε στη σημειογραφική σύνθεση και «παράσταση» σχετικών μελικών θέσεων κατά την παλαιά μνημοτεχνική (στενογραφική) σημειογραφία της Ψαλτικής Τέχνης.

Στις χειρόγραφες μουσικές πηγές γραφόταν με κόκκινη μελάνη και υπεδείκνυε, κυρίως, ατελείς καταληκτικές φράσεις. Το μέλος του αποτυπώνεται στη Μέθοδο Σημαδίων Μέγα Ίσον του Ιωάννου Κουκουζέλη. Το αντικενωκύλισμα διασώθηκε κατά τη μετάβαση στις φάσεις της Εξηγητικής και της Εξηγηματικής σημειογραφίας (περ. 1670-1814), ενώ τελευταίος το διετήρησε στη μέθοδο του Μουσική Τεχνολογία ο θεωρητικός Απόστολος Κώνστας ο Χίος. Τελικώς, καταργήθηκε στη Νέα Μέθοδο Αναλυτικής Σημειογραφίας (1815 έως σήμερα). Το αντικενωκύλισμα έχει κωδικοποιηθεί υπό τον αριθμό 118882 / 1D062 και την ονομασία "Byzantine Musical Symbol Antikenokylisma" της σειράς 3.1.0 (Μάρτιος 2001) των Unicode Standards / Plane 1 της σηματοσειράς Stathis Series. Κ.ΚΑ.

Βιβλιογραφία:
 Φιλοξένος, Κυριακός, Λεξικόν της ελληνικής εκκλησιαστικής Μουσικής Α-Μ, Κωνσταντινούπολη: Μισαπλίδης Ευαγγελίνος 1868· Κυριακίδης, Α., *Εν Άνθος της καθ' ημάς εκκλησιαστικής μουσικής, περιέχον την ακολουθίαν του Εσπερινού, του Όρθρου και της Λειτουργίας μετά Καλοφωνικών Ειρμών*, Κωνσταντινούπολη: Νομισματιδής 1896, σ. 127-144· Ψάχος, Κ. Α., *Η Παρασημαντική της Βυζαντινής Μουσικής, ήτοι Ιστορική και τεχνική επισκόπηση της σημειογραφίας της Βυζαντινής Μουσικής από των πρώτων χριστιανικών χρόνων μέχρι των καθ' ημών*, Αθήνα: x.e. 1917· Βαμ-

βουδάκης, Εμμ., *Συμβολή εις την σπουδήν της παρασημαντικής των Βυζαντινών μουσικών*, Σάμος: x.e. 1938· Στάθης, Γρ. Θ., «Κείμενα περί της βυζαντινής σημειογραφίας», στον τόμο, «...Τμή προς τον διδάσκαλον» - Έκφραση αγάπης στο πρόσωπο του καθηγητού Γρηγορίου Θ. Στάθη, Αθήνα: Φοίνικη 2001, σ. 223-258· Αποστολόπουλος, Θ., *Ο Απόστολος Κώνστας Χίος και η συμβολή του στην θεωρία της μουσικής τέχνης - Μουσικολογική θεώρηση από έποψη ιστορική, κωδικογραφική, μελοποιητική και θεωρητική*, Αθήνα: IBM 2002, σ. 141-150.

Αντικένωμα-Αντικενωκύλισμα, χφ. Φιλαρχαίου Εταιρίας Αλμυρού 17, φ3α

Αντικένωμα. Ένα από τα σαράντα «μεγάλα σημάδια, άτινα λέγονται μεγάλα υποστάσεις και σχήματα» (το δέκατο έκτο, στη σειρά, κατά τις βυζαντινές και μεταβυζαντινές Προθεωρίες των μουσικών χειρογράφων) της Μέσης Πλήρους Βυζαντινής Σημειογραφίας (περ. 1177-1670 περίπου). Επρόκειτο για άφωνο σημείο, το οποίο υπήρχε «διά μόνης χειρονομίας» και χρoσίμευε στη σημειογραφική σύνθεση και «παράσταση» σχετικών μελικών θέσεων κατά την παλαιά μνημοτεχνική (στενογραφική) σημειογραφία της ψαλτικής τέχνης. Στις χειρόγραφες μουσικές πηγές γραφόταν άλλοτε με κόκκινη και άλλοτε με μαύρη μελάνη, γεγονός που διαφοροποιούσε την ενέργειά του κατά τη μουσική εκτέλεση των θέσεων.

Το μέλος του αποτυπώνεται στη μέθοδο σημαδίων Μέγα Ίσον του Ιωάννου Κουκουζέλη. Το αντικένωμα διασώθηκε κατά τη μετάβαση στις φάσεις της Εξηγητικής και της Εξηγηματικής σημειογραφίας (περ. 1670-1814) και, τελικώς, κατέληξε να αποτελεί έναν από τους χαρακτηριστές έκφρασης ή ποιότητας της Νέας Μεθόδου Αναλυτικής Σημειογραφίας (1815 έως σήμερα). Πρόκειται για μία από τις άχρονες υποστάσεις κατά τον θεωρητικό Χρυσάνθο εκ Μαδύτων, διά των οποίων καταγράφεται «ο τρόπος εξαγωγής των φθόγγων», δηλαδή, ο τρόπος φωνητικής εκφράσεως ενός μουσικού φθόγγου «και διά τούτο λέγονται και Τροπικάί». Συγκεκριμένα, «υποτιθέμενον (Φωνητικού Χαρακτήρος) με

κατίοντα χαρακτήρα έμπροσθεν, θέλει να προφέρεται η φωνή με πέταγμα». Ο όρος «έγχρονον αντικένωμα» αποτελεί νεολογισμό και δηλώνει απλώς τον συνδυασμό του σημαδιού με έναν χρονικό χαρακτήρα. Το αντικένωμα έχει κωδικοποιηθεί υπό τον αριθμό 118876 / 1D05C και την ονομασία "Byzantine Musical Symbol Antikenoma" της σειράς 3.1.0 (Μάρτιος 2001) των Unicode Standards / Plane 1 της σηματοσειράς Stathis Series. Κ.ΚΑ.

Βιβλιογραφία:
 Χρυσάνθος εκ Μαδύτων, αρχιεπ. Δυρραχίου, *Εισαγωγή εις το Θεωρητικόν και Πρακτικόν της Εκκλησιαστικής Μουσικής, συνταχθείσα προς χρίσιν των σπουδάζοντων αυτήν κατά την Νέαν Μέθοδον*, Παρίσι: τυπ. Ρηγινίου 1821· Χρυσάνθος εκ Μαδύτων, *Θεωρητικόν Μέγα της Μουσικής, ήτοι βιβλίον διδασκτικόν και πολύτιμον της Μουσικής Επιστήμης και σύγγραμμα περί της Βυζαντινής Εκκλησιαστικής Μουσικής*, Τεργέστη: Weis 1832, σ. 57-58· Φιλοξένος, Κυριακός, Λεξικόν της ελληνικής εκκλησιαστικής Μουσικής Α-Μ, Κωνσταντινούπολη: Μισαπλίδης Ευαγγελίνος 1868· Κυριακίδης, Α., *Εν Άνθος της καθ' ημάς εκκλησιαστικής μουσικής, περιέχον την ακολουθίαν του Εσπερινού, του Όρθρου και της Λειτουργίας μετά Καλοφωνικών Ειρμών*, Κωνσταντινούπολη: Νομισματιδής 1896, σ. 127-144· Ψάχος, Κ.Α., *Η Παρασημαντική της Βυζαντινής Μουσικής, ήτοι Ιστορική και τεχνική επισκόπηση της σημειογραφίας της Βυζαντινής Μουσικής από των πρώτων χριστιανικών χρόνων μέχρι των καθ' ημών*, Αθήνα: x.e. 1917· Βαμβουδάκης, Εμμ., *Συμβολή εις την σπουδήν της παρασημαντικής των Βυζαντινών μουσικών*, Σάμος: x.e. 1938· Παπαρούνης, Β., *Η Θεία Λειτουργία*, Αθήνα: x.e. 1939· Καλογερόπουλος, Τ., *Το Λεξικό της Ελληνικής Μουσικής από τον Ορφέα έως σήμερα*, τ. 1, Αθήνα: Γιαλλέλης 1998· Στάθης, Γρ. Θ., «Κείμενα περί της βυζαντινής σημειογραφίας», στον τόμο, «Τμή προς τον διδάσκαλον» - Έκφραση αγάπης στο πρόσωπο του καθηγητού Γρηγορίου Θ. Στάθη, Αθήνα: Φοίνικη 2001, σ. 223-258· Αποστολόπουλος, Θ., *Ο Απόστολος Κώνστας Χίος και η συμβολή του στην θεωρία της μουσικής τέχνης - Μουσικολογική θεώρηση από έποψη ιστορική, κωδικογραφική, μελοποιητική και θεωρητική*, Αθήνα: IBM 2002, σ. 141-150.

Αντικίνσορες. Τιμητικός βυζαντινός τίτλος που χρησιμοποιούνταν από τον Ιουστινιανό για τους καθηγητές της νομολογίας στις κρατικές σχολές Νομικών της Κωνσταντινούπολης και της Βηρυτού. Η *Constitutio Omnem* (του 533), που ρύθμιζε τη νομική εκπαίδευση, απευθύνεται σε οκτώ αντικίνσορες: τον Θεόφιλο, τον Δωρόθεο, τον Θεόδωρο, τον Ισιδώρο, τον Ανατόλιο τον Θαλαλαίο και κάποιους Κρατίνο και Σαλαμίνο. Από τα διασωθέντα γραπτά –κυρίως τις περιλήψεις και σημειώσεις στο Corpus Juris Civilis– μόνο μια παράφραση του Institutes του Θεοφίλου διασώθηκε ακέραιη. Τα υπόλοιπα (στον «Ιουστινιανό κώδικα» [Codex Justinianus] και κυρίως στα «Βασιλικά»), διασώζονται σε αποσπάσματα. Με την παρακμή της κρατικής νομικής επιμόρφωσης στο δεύτερο μισό του 6ου αι. ο τίτλος του αντικίνσορα περιέπεσε σε αχρηστία. Π.ΒΑ.

Βιβλιογραφία:
 Scheltema, H.J., *L'enseignement de droit des antecessurs*, Leiden: Brill 1970.

Αντικληρικαλισμός. Βλ. Κληρικαλισμός.